

Létfikció

Barbara Reynolds: *Dante – a költő, a politikai gondolkodó, az ember*

Egy hét évszázada szövődő történet újbóli felelevenítését – melyhez az alapokat Boccaccio fektette le Dante életművének gondozásával, és azzal, hogy életrajzát „oral history”-s módszerek bevonásával készítette elő – elkerülhetetlenül kánonok és tabuk övezik. A vállalkozó szellemű irodalomtörténész

ezek ismeretében jelöli ki saját szempontrendszerét, nyúl a művekhez és szerzőjük életútjához. Vagyis a meglévő denotációkhoz és konnotációkhoz való illeszkedés, mint a szakmai karrier feltétele, behatárolja a lehetséges értelmezések horizontját. Ettől meg- és felszabadultan cselekedni alig lehet. Vagy fiatalos forrófejűség kell hozzá, vagy a befutott tudományos pálya olyan foka, ahol az ismeret a gondolkodást már inkább felszabadítja, mint keretek közé szorítja.

Barbara Reynolds angol italianista, a XIX. századi olasz irodalomtörténet neves ismerője, Dante-kutató és -fordító kilencvenkét évesen megjelentetett *Dante – a költő, a politikai gondolkodó, az ember* című tanulmánykötetének előszavában ekképp határozza meg értelmezői pozícióját: „miután kötelességtudóan továbbadtam mindazt, ami a tudomány bevett álláspontjának számít, egyszer csak úgy döntöttem: még egyszer végigolvasom Dante valamennyi művét, függetlenül magam minden előfeltevéstől” (11). Azonban nem válik meg attól az „intellektuális poggyász”-tól,

melyet a témában való sok évtizedes elmélyülés révén birtokol. Interdiszciplinaritást nem nélkülöző munkájában összefüggéseket keres és tár fel a mű és a szerző, a mű és a kor, a mű és a kultúra között, mintegy keletkezéstörténetet ír. A *korai évek* című fejezetben az indíttatás anekdotákkal

támogatott belső és külső alapelemeit veszi számba. Beszél a költő szociális hátteréről: családról; Firenze középkori metropolisz-miliójéről, melynek – miképpen Európa-szerte – része a nyilvános kivégzés, kínzás; ifjúkori olvasmányélményekről; személyiségekről, akik gondolkodásának irányát kijelölik; s arról, miképpen térnek vissza ezek az impulzusok a későbbi költészetében. Csontmaradványok és képek alapján készült antropológiai leírásban mutatja be Dante biológiai adottságait. Beatrice személyére kérdez rá korai szonettjei tükrében. Társadalmi kapcsolathálóját elemzi, az utat, melynek révén „bebozsátást nyert az új formákkal kísérletező költők társaságába” (28). Megállapítja: „Az öröm és rettenet közötti éles kontrasztot tükrözik személyiségének különféle összetevői is: egyfelől realista volt, földhözragadt és érzéki, másfelől erényes, idealista és látomásos. [...] A lángelmére nincs magyarázat” (38).

A második részben Dante a korszak avantgárd csoportosulását vezető Cavalcantihoz fűződő barátságának szálait bontja ki, és végzetét. Ezen keresztül

megismerkedhetünk a líra performansz-jellegével, előadásra-szántságával, melytől sem az ének, sem a tánc nem idegen; a való élet megjelenítése dantei újításával, felfelé ívelő irodalmi pályájával, *Az új élet* számmisztikai és Szentháromság-tannal kapcsolatos összefüggéseivel; a nők költészet- és életbeli, líra- és valóságbeli szerepével. „Dante és költőtársai a férfi fejével gondolkodtak és írtak. [...] Hogy a nők mit gondolnak, az, úgy tűnik, nem volt tárgya a költészetnek.” (51)

A *katasztrófa* című fejezetben Firenze politikai játszmáit tárja elének a szerző. Ekkoriban a polgári lét velejárója volt a társadalmi szerepvállalás. Dante is – mint elismert és megbecsült költő – ennek megfelelő életbe kezd, azonban 1300-ra „a nemzetközi politika olyan örvényében találja magát, amelyre semmilyen befolyással sem lehetett, ám amely egy csapásra megváltoztatta egész életét” (67). 1301 októberi sienai béketárgyalásáról már nem utazhat haza szülővárosába és családjához. A *száműzetés első éveiben* a költő otthonába való visszatérésének alternatíváját, a ghibellinekkal kötött szövetségét, az 1303-as vesztes csata előzményeit és következményét, a szakítást és Cino da Pistoia-ával létrejött, új alkotói lendületet adó barátságát, s mindezek történeti háttérének összefüggéseit világítja meg. A *Nyelv és költészet* című fejezetben Dante bolognai tartózkodásáról (amely állítás – miképpen Kelemen János is megjegyzi *A fővezető próféta* című könyvkritikájában – a legjelesebb Dante-kutatók eredményeinek ellentmond), az ottani egyetemen folytatott vendégoktatói tevékenységéről kapunk áttekintést. Itt fejtí, ki gondolja tovább az irodalmi népnyelvvel kapcsolatos téziseit. A történeti megalapozást követően Dante

Vendégségben kifejtett bölcséleti, etikai és művészetelméleti szövegei és olvasatai mentén haladhatunk tovább, mintegy beváltva a bevezetőben foglaltakat. A *Dante, a rendező* című fejezetben a firenzei kormány nyomására Bolognából is távozni kényszerült költő a szomorú emléké Sarzanába költözik, oda, ahova Cavalcantit száműzték (ehhez maga is hozzájárult), s ahonnan barátja csak meghalni tért haza. Innen továbbvándorol Poppiba, a Guidi család várába. Közben megismerkedhetünk néhány pokolbéli és purgatóriumi szereplő evilági életével, illetve a korszak pokolképével, s azzal, hogy ezt Dante miképp használja fel, értelmezi át. Színjátékának alvilági vezetőjévé Vergiliust választja, ám Paradicsomon belüli útjához „olyasvalakire volt szüksége, aki-nek számára személyes jelentősége volt” (164–165). Ez korai szerelmi lírájának alakja. Költészetében való visszatérésével „Beatrice a szerelem által megdicőített teremtés eszközévé és képévé vált” (167).

Reynolds gondolatmenetével mélyen beleszövődik a Boccaccio által isteni jelzővel ellátott Színjáték keletkezéstörténetébe. Lenyűgöző, ugyanakkor olvasmányos alapossággal tárja elének Dante anyagi és társadalmi helyzetének, politikai indíttatásának párbeszédét, kölcsönhatását a főművével. Feltárja azt a számmisztikával áthatott rendszert, mely hétszáz év távlatából is még számos rejtély megválaszolásának lehetőségét kínálja. És termékeny vitáét, amit a *Dante – a költő, a politikai gondolkodó, az ember* című tanulmánykötetben tett kijelentés (a költő kábítószerral generálta látomásait stb.) idéz(het) elő.

(Európa, Budapest, 2008)